

انتخاب پروانه

توضیحات درس

اساس اسلام، سعادت و نجات آدمی است و احکام اخلاقی و فقهی مربوط به پوشش زن نیز با این فلسفه و حکمت حکیمانه صادر شده است. اهمیت حجاب و پوشش اسلامی تا جایی است که خداوند متعال در برخی از سوره‌های قرآن از آن به عنوان یک ضرورت یاد می‌کند. هدف اسلام آن است که زن با رعایت حجاب اسلامی، مانع خودنمایی و گمراهی خود و دیگران گردد، حافظ حرمت و آداب عفت و حیا باشد، با فراغت کامل وظایف و رسالت اساسی خویش را انجام دهد و زمینه رشد معنوی و قرب الهی را برای خود و مردان فراهم کند. حجاب از کارکرد اجتماعی نیز برخوردار است و معاشرت‌های بی‌بند و بار را کنترل نموده و بر تحکیم نظام خانواده افزوده و از انحلال کانون محکم زناشویی جلوگیری کرده و امنیت اجتماعی را فراهم می‌سازد.

درس انتخاب پروانه علاوه بر ایجاد زمینه آشنایی با اهمیت و ضرورت رعایت پوشش مناسب، به احکام حجاب نیز اشاره می‌کند؛ به این ترتیب، این درس علاوه بر تحقق اهداف حوزه آداب و اخلاق اسلامی، به موضوع احکام نیز مربوط می‌شود.

اهداف درس

- ۱- آشنایی با مفهوم حجاب و آداب پوشش اسلامی
- ۲- تمایل به رعایت حجاب و پوشش اسلامی
- ۳- تلاش برای رعایت حجاب و پوشش اسلامی
- ۴- تقویت نگرش مثبت نسبت به استفاده از پوشش اسلامی
- ۵- بیان احکام ساده (در حد کتاب) حجاب
- ۶- آشنایی با پیام قرآنی.

مفاهیم کلیدی

حجاب
محرم
نامحرم

توصیه‌هایی برای شروع مناسب تدریس :

۱- در این درس می‌توان از دانش‌آموزان بخواهیم که دربارهٔ موضوع حجاب چند جمله یا متنی کوتاه بنویسند یا آنچه به نظرشان می‌رسد به تصویر بکشند، سپس با طرح سؤال‌هایی مناسب و پاسخ‌های داده شده می‌توان در نتیجه به اهداف درس پی ببریم.
نمونه سؤال :

- چرا باید حجاب داشته باشیم؟

- حجاب پسرها چگونه است؟

- رعایت حجاب به نفع ماست، یعنی چه؟

... و

۲- از دانش‌آموزان (دختر) بخواهید خاطرات خود را از جشن تکلیف خود که درس قبلی آنها بوده بیان کنند یا به ترسیم بکشند.

۳- ساختار داستانی درس، فرصت و امکان خوبی برای برقراری ارتباط مناسب با دانش‌آموزان و شروع یک گفت و گوی مؤثر میان آنان با شماست. از آن به نحو احسن بهره بگیرید. هنگام خواندن درس توقف‌ها، تأمل‌ها، نگاه‌های معنادار شما به دانش‌آموزان، حرکات سر و صورت و... همه می‌توانند از متن درس به عنوان یک متن زنده و تفکر برانگیز، ابزاری مناسب برای ایجاد فرصت یادگیری بسازد.
۴- اجرای نمایش توسط دانش‌آموزان در رابطه با متن درس

۵- در این درس می‌توان با برگزاری نمایشگاهی از تصاویر پوشش‌های اسلامی در کشورهای مختلف مسابقه‌ای ترتیب داد و در این مسابقه از دانش‌آموزان بخواهیم که با توجه به تمام پوشش‌هایی که در نمایشگاه دیده‌اند یک پوشش مناسب و تلفیقی از کشورهای مختلف طراحی کنند و ضمن توضیح در رابطه با پوشش طراحی شده، در صورت امکان جوایزی اهدا شود.

۶- اجرای نمایش غیر از متن درس به این صورت که افرادی که در کتاب نام برده شده به ترتیب وارد کلاس شوند (تق، تق، تق، کیه - کیه)

پسر خاله پشت دره حجاب کنم یا نکنم حجاب کنیم، حجاب کنیم نامحرم نامحرم

دایی اومده پشت دره می‌خوام برم در رو واکنم حجاب کنم یا نکنم حجاب نکن حجاب نکن اون محرم اون محرم و... .

۷- خواندن یک متن شعارگونه برای تثبیت مفاهیم (محرم و نامحرم)

یک دختر نمونه

صورت و دست تا مچ

غیر از دو دست و صورت

حرام باشه پیدا

حضرت زهرا (س) فرمود :

آی دخترای باهوش

در پیش نامحرم

حجاب نشه فراموش

یک دختری بچه‌ها روسری شو نبسته
بدون کفش و جوراب تو کوچه شون نشسته
می‌خوام بدونم آیا حجاب او کامله؟
اشکال داره حرامه - حجابش ناتمامه
تو تفریح و زیارت وقتی که بیرون میره
میان نامحرما میشه وضو بگیره
اشکال داره حرامه - حجابش ناتمامه
تو کوچه و تو بازار یک دختر دیگری
موهاش که مونده بیرون از گوشه روسری
وقتی می‌گیم بپوشان به ما می‌گه کی گفته؟
آی بچه‌های عاقل شما بگید کی گفته
پیامبر ما گفته - او از خدا شنفته

یک دختر نمونه
در مجلس زنانه
تو خونه پیش مادر
پیش پسر برادر
یا پسرای خواهر
پیش عمو و دایی
وقتی حجاب نداره
اشکال شرعی، داره یا نداره؟

هیچ اشکالی نداره اینها همه محرمند.

۸- با در اختیار قرار دادن یک گل باز شده و یک غنچه گل از آنها بخواهیم که آن را دست به دست مشاهده کنند تا زمانی که گل باز شده گلبرگ‌های آن ریخته شده و غنچه همچنان بسته بماند. سپس به آنها بگوییم عزیزان من، حجاب ما هم مثل همین غنچه می‌ماند که زیبایی و طراوت ما را حفظ می‌کند و با برداشتن آن مانند همان گل باز شده زیبایی و طراوت خود را از دست می‌دهیم. همان‌طور که آن گل از بین رفت. رمز زیبایی خواهران مسلمان هم همین است.

امروز با مامان رفتیم حرم امام رضا (ع). وقتی از حرم برمی‌گشتیم، از کنار مغازه‌های دور حرم رد شدیم. من این مغازه‌ها را خیلی دوست دارم. چیزهای جالبی دارند؛ انگشترهای کوچک، تسبیح‌های رنگی، نخود و کشمش، آب نبات و... مامان رو به روی یک مغازه پارچه‌فروشی ایستاد و چند متر پارچه گلدار خرید. روی پارچه‌آبی، گل‌های ریز سفید بود. از مامان پرسیدم: «مامان می‌خواهی چی بدوزی؟» مامان خندید و گفت: «یک چیز قشنگ!»

وقتی به خانه رسیدیم مامان متر را آورد و اندازه من را گرفت. حدس می‌زدم که می‌خواهد برای من چیزی بدوزد. آن وقت با آن پارچه گلدار نشست پای چرخ خیاطی. ت...ت...تق دوخت و دوخت و دوخت. من همان‌طور رو به رویش نشستم و نگاهش کردم. وقتی کارش تمام شد پارچه را برداشت و گفت: «حالا بیا جلو و سرت کن.»

با خوش حالی پرسیدم : «مال من است؟»

مامان گفت : «بله! برای دختر قشنگم یک چادر گلدار دوختم.»

با خوش حالی چادر را از دست مامان گرفتم و روبه روی آینه بزرگ ایستادم. چقدر قشنگ شده بودم؛ مثل درخت آلبالوی

خانه مان که فصل بهار شکوفه می دهد. از مامان پرسیدم : «خدا گفته خانم ها باید حجاب داشته باشند؟»

مامان جواب داد : «بله دخترم! خدا به پیامبر (ص) گفت که به زن ها بگویند پیش نامحرم ها باید حجاب داشته باشند.

حضرت زهرا (س) و حضرت زینب (س) هم که از بهترین زن های دنیا هستند، پیش مردان نامحرم حجاب کامل داشتند.»

دوباره خودم را توی آینه نگاه کردم. حالا چادر گلدارم را بیشتر دوست داشتم؛ چون حس می کردم من مثل حضرت زهرا (س)

و حضرت زینب (س) دارم حجابم را رعایت می کنم.»

فعالیت های درس

➤ فکر می کنم : به دانش آموزان فرصت دهید که هر کدام به این سؤال پاسخ دهند. سپس نظر چند نفر را جویا شوید تا دانش آموزان

با نظرات دوستانشان آشنا شوند. می توانید دانش آموزان را هدایت کنید تا به انتخاب پروانه برای حجاب برتر (چادر) اشاره کنند.

➤ دوست دارم : این فعالیت، دانش آموزان را به انجام فعالیتی عملی تشویق می کند. در این فعالیت، دانش آموزان اشتیاق

خود را برای رعایت پوشش اسلامی با ارائه دلیل نشان می دهند و به آثار و فواید حجاب تا آنجایی که آشنایی دارند، اشاره می کنند.

➤ بیندیشیم : پس از آموزش پیام قرآنی (با توجه به شیوه ای که در درس قبل گذشت) دانش آموزان در گروه های چند نفره با

توجه به مضمون آیه و ارتباط آن با تصویر و محتوای درس به گفت و گو می پردازند. انتظار می رود دانش آموزان به این نتیجه برسند که

حجاب مانند صدفی است که دور مروارید را می گیرد و اگر این صدف وجود نداشت، مرواریدی درست نمی شد.

➤ گفت و گو کنیم : دانش آموزان در این قسمت با نظارت معلم، آموخته های دینی خود را در جمع دانش آموزان کلاس تأیید

نموده و آمادگی بروز رفتار دینی برای ایشان حاصل می گردد. برای انجام این فعالیت معلمان گرمی می توانند پس از شنیدن نظرات

دانش آموزان، بحث را هدایت کنند تا دانش آموزان به ویژگی های پوشش اسلامی از جمله پوشیدگی بدن به جز صورت و دست ها تا مچ،

ضخامت داشتن و تن نما نبودن، گشاد بودن و مشخص نکردن برجستگی های بدن، رنگ مناسب و عدم جلب توجه و... اشاره کنند.

در بخش دوم گفت و گو، فراتر از رعایت حجاب، به رعایت دستورات اسلام پرداخته است و علاوه بر رعایت حجاب، رعایت

سایر دستورات اسلامی مورد توجه قرار می گیرد. دانش آموزان در این قسمت، آنچه از دستورات دینی آموخته اند مانند دست ندادن به

نامحرمان، رعایت آداب گفت و گو با نامحرمان و... را بیان می نمایند.

➤ بگرد و پیدا کن : این فعالیت برای تثبیت و جمع بندی اهداف درس در ذهن دانش آموزان طراحی شده است. دانش آموزان

دختر و پسر هر یک از دیدگاه خود به این فعالیت پاسخ می دهند. مثلاً دانش آموزان دختر، پسرعمو، پسرخاله و شوهرخواهر را به عنوان

نامحرم و دختر دایی، پدر بزرگ و عمو را به عنوان محرم معرفی می کنند.

➤ با هم بخوانیم : خواندن شعر ضمن ایجاد احساس خوشایند و دلچسب در دانش آموزان، زمینه آشنایی بیشتر با آثار حجاب را

به گونه ای متفاوت فراهم می آورد. لازم است به این نکته توجه داشته باشیم که به هنگام خواندن شعر، بر روی وزن و آهنگ آن توجه و دقت

بیشتری شود. تأکید بر روی کلمات، سکوت های مناسب و بجا، نشان دادن بار معنوی عاطفی و حسی کلمات در این انتقال مؤثر است.

➤ با خانواده : در این فعالیت انتظار می رود معلمان گرمی، حس هنری دانش آموزان را در جهت پیشبرد اهداف دینی

برانگیزانند. پیشنهاد می گردد با هماهنگی مدیر مدرسه، نمایشگاهی در این زمینه در مدرسه برپا گردد.

جدول ارزشیابی

عناوین کارنامه	اهداف کلی	شماره درس	نشانه‌های تحقق	سطوح عملکرد
اخلاق و آداب اسلامی، احکام، قرآن کریم	<ul style="list-style-type: none"> - آشنایی با مفهوم حجاب و آداب پوشش اسلامی 	۱۳	<ul style="list-style-type: none"> - تشخیص آداب، ویژگی‌ها و مصادیق پوشش اسلامی 	<ul style="list-style-type: none"> - آداب، ویژگی‌ها و مصادیق پوشش اسلامی را در نمونه‌های متنوع تشخیص و برای رعایت آنها پیشنهاد ارائه می‌کند و همواره نسبت به رعایت آنها حساسیت نشان می‌دهد. - پیام قرآنی را می‌خواند و ضمن بیان مفهوم درباره آن توضیح می‌دهد.
	<ul style="list-style-type: none"> - تمایل و تلاش برای رعایت حجاب و پوشش اسلامی 		<ul style="list-style-type: none"> - آداب، ویژگی‌ها و مصادیق پوشش اسلامی را تشخیص و برای رعایت آنها پیشنهاد ارائه می‌کند و در بیشتر موارد نسبت به رعایت آنها حساسیت نشان می‌دهد. - پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند. 	
	<ul style="list-style-type: none"> - آشنایی با پیام قرآنی 		<ul style="list-style-type: none"> - آداب، ویژگی‌ها و مصادیق پوشش اسلامی را تشخیص می‌دهد و گاهی اوقات نسبت به رعایت آنها حساسیت نشان می‌دهد. - پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند. 	
	<ul style="list-style-type: none"> - نیازمند آموزش و تلاش بیشتر 		<ul style="list-style-type: none"> - نیازمند آموزش و تلاش بیشتر 	<ul style="list-style-type: none"> - با راهنمایی معلم آداب، ویژگی‌ها و مصادیق پوشش اسلامی را درک می‌کند و به ندرت نسبت به رعایت آنها حساسیت نشان می‌دهد. - به کمک آموزگار پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.

۱- برای تشویق دختران به حجاب راه‌های زیادی وجود دارد، مثل گفتن فلسفه و دلایل حجاب، فطرت بی‌حجابی، آثار و فواید حجاب و... .

اما بیان این مطالب برای دختران نه ساله بسیار زود است. دختر نه ساله نه فلسفه حجاب را آن گونه که باید می‌فهمد و نه می‌توان از مضرات و نتایج بد حجابی برای او سخن گفت. در عوض یک دختر نه ساله، قلبی پر از احساسات و عواطف دارد، قلبی کودکانه و پاک که به خدای خویش با تمام وجود عشق می‌ورزد و بسیار دوست دارد تا این خدای مهربان را از خود راضی کند. پس همین نکته مثبت باید مورد توجه قرار گیرد و از آن به خوبی بهره‌مند شود. از این‌رو، در این درس به جای بیان مطالب سخت و پیچیده در مورد حجاب، تنها به ذکر این نکته بسنده شده است: خدای مهربانی که این همه نعمت به ما داده است (دانش‌آموزان در این کتاب و کتاب سال قبل با نعمت‌های او آشنا شده‌اند) از ما به عنوان یک دوست مهربان خواسته‌ای دارد. آیا درست است که به خواسته‌ او بی‌اعتنا باشیم؟! آیا در جواب این همه مهربانی او، نباید به خواسته‌هایش احترام گذاریم و تمام تلاش‌مان را برای انجام آن به کار بندیم؟ بیان این جملات قلب مهربان و باصفای کودکان را تحت تأثیر قرار می‌دهد، و مخاطب با احساسی خوشایند و از سر عشق و علاقه، حجاب را می‌پذیرد، نه به عنوان یک وظیفه سخت و طاقت‌فرسا، بلکه به عنوان پاسخی به خواسته بهترین و نزدیک‌ترین دوستش. هدف از انتخاب واژه دوست برای خدا در این داستان، توجه به همین مسئله بوده است تا حجاب را امری خوشایند و پاسخی از سوی دختران به خواسته بهترین دوست نشان دهد.

۲- ممکن است دانش‌آموز سؤال کند که چرا این دوست، حجاب را از ما دختران خواسته است؟ در پاسخ به هیچ وجه وارد بیان فلسفه و دلایل حجاب نشوید. (این کار را به سال‌های بالاتر واگذار کنید) بلکه صرفاً به بیان این نکته اکتفا کنید: «خدای که ما را خلق کرده و از همه کس آگاه‌تر و عالم‌تر است، از ما بهتر می‌داند که چه چیز به نفع، و چه چیز به ضرر ماست. او حتماً در داشتن حجاب برای زنان فایده‌ای دیده است که این کار را بر ما واجب کرده است.

مطمئن باشید اگر حجاب به نفع و خیر و صلاح ما نبود، خدا آن را از ما نمی‌خواست. پس حالا که خداوند این قدر ما را دوست دارد، پس ما هم اگر می‌خواهیم زندگی خوبی داشته باشیم، باید به خواسته‌ها و دستورات الهی عمل کنیم و شما در کتاب‌های دینی آینده بیشتر با علت این دستور الهی آشنا می‌شوید.»

۳- در این درس به حدّ و حدود حجاب شرعی اشاره شده است. همان‌طور که می‌دانید زنان باید همه بدن خود به جز صورت و دو دست خود (از مچ دست به پایین) را بپوشانند. پروانه نیز با دیدن خود در آینه متوجه شد که به گونه‌ای روسری پوشیده که مو و گردن او پیداست. به همین دلیل، روسری خود را طوری بست که گردن و مویش پیدا نباشد. از طرف دیگر آستین پیراهن او به اندازه‌ای بود که تا مچ دست او را نمی‌پوشاند، پس تصمیم به پوشیدن پیراهنی با آستین بلندتر کرد.

۴- دختران و پسران در سنّ نوجوانی و جوانی تمایل زیادی برای ایستادن جلوی آینه و آراستن ظاهر خود دارند. اما چه خوب است که آینه تنها وسیله‌ای برای دیدن زیبایی‌هایمان نباشد؛ یعنی اگر عیب و ایرادی هم داریم در آینه ببینیم و آن را رفع کنیم. در این درس، پروانه ابتدا جلوی آینه می‌آید و از دیدن لباس‌ها و ظاهر زیبای خود خشنود می‌شود. اما همین آینه که زیبایی‌های او را به او نشان داد، چیزهای دیگری را نیز به او نشان می‌دهد که باعث می‌شود پروانه، به خود بیاید و اشکالاتش را برطرف کند، چیزهایی مثل موهای بیرون از روسری، آستین کوتاه و... .

۵- حجاب پروانه با پوشیدن لباسی آستین بلند و روسری که تمام مو و گردن او را پوشانده بود، کامل شده بود. اما در این قسمت

از داستان، چادر نیز به عنوان کامل کننده حجاب به مخاطب معرفی شده است.

نکته مهم این است که نباید دختران را برای پوشیدن چادر اجبار کرد. در این درس نیز مادر انتخاب چادر را به خود دخترش واگذار می‌کند و در نهایت، این پروانه است که تصمیم می‌گیرد چادر را انتخاب کند.

۶- این درس اگرچه ظاهراً برای دختران است، اما باید به این نکته توجه داشت که در اسلام در مسئله پوشش مردان نیز مورد خطاب قرار گرفته‌اند. از این رو، در برخی از فعالیت‌های این درس، سخن از پوشش مناسب برای پسران نیز به بیان آمده است؛ مثلاً شایسته نیست که پسران با لباس‌های نامناسب بیرون بیایند یا پیراهنی کوتاه و تنگ بپوشند یا با شلوارک به بیرون بروند.

نکته مهمی که همکاران باید به آن توجه کنند توجه به این مسئله است که در اسلام علاوه بر توصیه بر حجاب در حد و حدود بیان شده، به زنان و مردان توصیه شده تا لباس‌های تنگ و بدن نما نپوشند. بنابراین، چه دختران و چه پسران نباید پیراهن یا شلوارهایی بپوشند که تنگ یا بدن نما باشند.

ام ایها

توضیحات درس

فاطمه علیها السلام نزد مسلمانان برترین و والامقام ترین بانوی جهان در تمام قرون و اعصار است. این عقیده بر گرفته از مضامین احادیث نبوی است. رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم می‌فرمایند: «فاطمه سرور زنان جهان است». یعنی علو مقام حضرت زهرا علیها السلام تنها محدود به عصر حیات آن بزرگوار نیست و در تمامی اعصار جریان دارد. بر همین اساس، شناخت حضرت فاطمه علیها السلام، از ارزش فوق‌العاده‌ای برخوردار است؛ زیرا با دقت و تأمل در ویژگی‌ها و زندگی ایشان می‌توان به عالی‌ترین رتبه‌های روحانی دست یافت.

درس «ام ایها» با تأکید بر نقش حضرت زهرا علیها السلام در زندگانی پیامبر(ص)، حکایت از آن دارد که فاطمه علیها السلام برای رسول خدا علاوه بر انجام وظایف فرزندی، نقش مادر را نیز ایفا می‌کرده است. تاریخ نیز گواه خوبی بر این معناست؛ فاطمه علیها السلام هم پس از وفات خدیجه سلام الله علیها که در خانه پدر حضور داشت، غمخوار پدر و مایه پشت گرمی و آرامش او بود و هم پس از آن در جنگ‌ها و مقاطع دیگر حیات رسول خدا که برای یاری ایشان از هیچ اقدامی مضایقه نمی‌نمود. نکته: پیشنهاد می‌شود باتوجه به پیمانهای بودن آموزش درس هدیه‌های آسمان، در صورت امکان، این درس در ماه جمادی‌الاول یا جمادی‌الثانی یا با توجه به مناسبت‌های مرتبط با حضرت زهرا علیها السلام همچون روز مادر تدریس شود.

اهداف درس

- ۱- آشنایی با حضرت زهرا(س) به عنوان بهترین زنان مؤمن و مادر نمونه امام حسن(ع)، امام حسین(ع) و حضرت زینب(س)
- ۲- احساس علاقه به حضرت زهرا(س) و اعمال و رفتار ایشان
- ۳- تلاش برای الگوگرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار حضرت زهرا(س)
- ۴- آشنایی با پیام قرآنی.

مفاهیم کلیدی

حضرت زهرا(س)

ام ایها

توصیه‌هایی برای شروع مناسب تدریس :

- ۱- دانش‌آموزان احتمالاً خودشان در مورد حضرت فاطمه (س) اطلاعات اندکی دارند. حال شما می‌توانید از طریق گفت‌وگو با آنها با تمرکز بر روی تصویر درس مطالب را بهتر به آنها تفهیم کنید.
- ۲- متن درس را به صورت قصه بیان می‌کنیم و در پایان از دانش‌آموزان می‌خواهیم حدس بزنند قصه مربوط به چه کسی است (در خواندن قصه از آوردن نام حضرت فاطمه (س) خودداری کنید) از «نگران بود» شروع می‌کنیم به خواندن تا آنجایی که «پیامبر را می‌بیند به تخته سنگی تکیه زده است، خون از پیشانی او جاری است» تا دانش‌آموزان خود بتوانند نام حضرت فاطمه (س) را حدس بزنند.
- ۳- با استفاده از فعالیت بین و بگو، کتاب می‌تواند شروع مناسبی برای تدریس شما باشد. (با توجه به آنچه در کلیات استفاده از تصویر آورده شده است.)

فعالیت‌های درس

- **فکر کنم :** به دانش‌آموزان فرصت دهید که هرکدام جمله مربوط به این قسمت را کامل کنند. آنها برای تکمیل جمله‌ها می‌توانند به مواردی از قبیل : بهترین زنان مؤمن، بهترین فرزندان، بهترین دختر، بهترین یاور پدر و... اشاره کنند.
- **بگرد و پیدا کن :** این فعالیت برای آشنایی دانش‌آموزان با نام‌ها و لقب‌های حضرت زهرا (س) طراحی شده است. پس از پیدا کردن نام «ریحانه» که از حروف باقی مانده ساخته می‌شود.
- معلمان گرامی می‌توانند به معنای برخی از این نام‌ها اشاره کنند. این مطلب برای دخترانی که به این اسم‌ها، نام نهاده شده‌اند، می‌تواند بسیار جذاب و دوست‌داشتنی باشد (توضیحات زیر مخصوص شما معلمان گرامی است و لزومی به طرح همه آنها در کلاس نیست؛ تا اندازه‌ای که برای سطح کلاس مقدور است می‌توانید از آنها استفاده کنید) :
- **فاطمه :** یعنی جداشده از بدی‌ها. روزی رسول اکرم صلی الله علیه و آله از دختر بزرگوارشان سؤال کردند دخترم آیا می‌دانی که چرا تو را فاطمه نام گذارده‌ام؟ حضرت زهرا علیها السلام عرض کردند : چرا یا رسول الله؟ رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند : چون خداوند تو و شیعیان راستین و دوستانان واقعی تو را در روز قیامت از آتش دوزخ جدا خواهد کرد.^۱ از امام صادق علیه السلام هم روایت شده است که از این رو دختر بزرگوار رسول اکرم صلی الله علیه و آله را فاطمه نامیدند که او از شرک و سایر بدی و آلودگی‌ها جدا شده و به همه پاک‌ها و فضیلت‌ها آراسته گردیده است.^۲
- **مبارکه :** برکت به معنای سرچشمه خیر و رحمت الهی است، به گونه‌ای که نه می‌توان از جوشش آن جلوگیری به عمل آورد و نه اندازه آن را دانست. بر این اساس، هرچیز با برکت را مبارک گویند.
- از آنجا که هرگونه خیر، خوبی و برکت در نسل پیامبر صلی الله علیه و آله از وجود حضرت زهرا علیها السلام جریان پیدا کرده است که از جمله آنها، تداوم نسل پرافتخار آن حضرت است؛ لذا او را مبارکه نامیده‌اند.
- **طاهره :** در لغت این لفظ به معنای پاکیزه، بی عیب و معصوم به کار می‌رود. امام باقر علیه السلام درباره سبب نامگذاری

۱- بحار الأنوار، ج ۱۰، ص ۱۷.

۲- جلاء العیون، ج ۱، ص ۱۲۵.

حضرت زهرا علیها السلام به این نام می‌فرمایند: فاطمه دختر رسول خدا صلی الله علیه وآله را به این دلیل طاهره نامیده‌اند که او از هرگونه آلودگی ظاهری و باطنی و جسمی و معنوی پاک و میرا بود^۱.

● **مرضیه**: به کسی گفته می‌شود که خدا و رسول او پیوسته از رفتار و کردار و گفتار او راضی باشند؛ زیرا حضرت فاطمه علیها السلام از مقام عصمت برخوردار بود، تمام اعمال و رفتار او مورد رضای خداوند متعال و پیامبر اکرم بود و حتی رسول اکرم صلی الله علیه وآله بارها به این حقیقت تصریح فرمودند که چون حضرت زهرا علیها السلام همواره در محدوده اراده و مشیت و رضایت خدا گام برمی‌دارد، لذا رفتار و کردار او بهترین ملاک برای خوبی و بدی اعمال است. اگر او از چیزی خرسند باشد، خداوند نیز از این کار خرسند است و در صورتی که او نسبت به کسی یا کاری ناخرسند باشد، دلیل ناخوابستی آن کس یا ناخوابستگی آن کار در نزد خداوند است. رسول خدا صلی الله علیه وآله همواره در طول عمر مبارکشان این سخن را به زبان جاری می‌کردند که آن کس که فاطمه را بیازارد، مانند آن است که مرا آزرده است و کسی که مرا بیازارد، خداوند را آزرده است. همچنین آن حضرت به عنوان یک هشدار در مناسبت‌های مختلف می‌فرمود: ای فاطمه، خداوند به سبب خشم تو غضب می‌کند و به رضایت تو خشنود می‌شود.^۲ این همه حکایت از برخورداری حضرت زهرا علیها السلام از مقام مرضی خدا بودن دارد. لذا یکی از نام‌های آن حضرت «مرضیه» قرار داده شد.

● **صدیقه**: صدیق به کسی می‌گویند که در راستگویی کامل باشد و هرگز دروغ بر زبان او جاری نشود، و درستی کارهایش، سخنان او را تصدیق کند. در فرهنگ اسلامی مرتبه و منزلت صدیقین در ردیف پیامبران و شهدا ذکر شده است. حضرت زهرا علیها السلام را «صدیقه» نامیده‌اند؛ چون صداقت و درستی، اساس زندگی او را تشکیل می‌داد. هرگاه لب به سخن می‌گشود، جز سخن راست نمی‌گفت.

● **بتول**: یعنی بریده شده و جدا شده. زن پاک و دور از هرگونه آلودگی. فاطمه بتول نامیده شد، چون از نظیر و همتا بریده شده است (همتایی ندارد)؛ یعنی از بانوان زمان خویش از جهت فضیلت، دیانت و اصل و نسب بریده و جدا شده بود و گفته شده که آن حضرت بتول نامیده شد چون از دنیا بریده بود و رو به سوی خداوند داشت.

● **زکیه**: زن پاک و باتقوا، در حال رشد و ترقی.

● **ریحانه**: گل خوشبو، لطیف و مهربان، تعبیر لطیفی از موجود زن.

➤ **کامل کنید**: این فعالیت برای تکمیل اهداف شناختی درس و تثبیت این اهداف در ذهن دانش‌آموزان طراحی شده است. دانش‌آموزان با تکمیل مطالب با استفاده از بخش «بدانیم» با حضرت زهرا (س) بیشتر آشنا می‌شوند.

➤ **بیندیشیم**: پس از خواندن پیام قرآنی به شیوه‌ای که در درس قبلی گذشت، دانش‌آموزان در گروه‌های چند نفره با توجه به مضمون آیه، درباره پرسش مطرح شده به گفت‌وگو می‌پردازند. توصیه می‌گردد در صورتی که توضیحات دانش‌آموزان برای روشن شدن مفهوم پیام قرآنی کافی نباشد، با طرح سؤالاتی آنان را در درک مفهوم پیام یاری کنید. انتظار می‌رود دانش‌آموزان ضمن یادآوری اوصاف و ویژگی‌های حضرت زهرا (س)، به این نتیجه برسند که حضرت زهرا (س) در سخت‌ترین مراحل نیز پدرش را تنها نگذاشت، ادب و احترام در همه امور، مهربانی و وفاداری و... مواردی بودند که باعث جلب محبت رسول خدا نسبت به ایشان بود. برای انجام این فعالیت، از دانش‌آموزان بخواهید، مطالبی را که در درس مربوط به حضرت زهرا (س) و ویژگی‌های اخلاقی ایشان آموخته‌اند با زندگی روزمره خود تطبیق دهند. آنها باید بیاموزند که رفتار حضرت زهرا (س) می‌تواند بهترین الگوی رفتار کنونی آنها و دوستانشان باشد.

۱ - بحار الأنوار، ج ۴۳، ص ۱۹.

۲ - بحار الأنوار، ج ۴۳، ص ۵۴.

➤ **ببین و بگو:** این بخش با استفاده از شیوه تصویرخوانی در آموزش، موجب تثبیت مفاهیم درس و تعمیق یادگیری می‌شود. با یاد آوری دروس پایه دوم با عنوان «خاطره ماه» و «خانواده مهربان» که نمونه‌هایی از رفتار حضرت زهرا (س) و خانواده‌اش را بیان می‌کرد، ارتباط طولی مطالب حفظ می‌گردد. این فعالیت به دانش‌آموزان فرصت می‌دهد تا آنچه را در رابطه با حضرت زهرا (س) پیش از این آموخته‌اند، مرور کنند. در ادامه نیز دانش‌آموزان به بیان داستان‌هایی دیگر در این زمینه می‌پردازند. داستان «اهل بیت پیامبر» از کتاب پایه دوم از جمله داستان‌هایی است که دانش‌آموزان پیش از این شنیده‌اند.

بیان داستان می‌تواند به صورت گفتاری یا نوشتاری باشد. برای بیان نوشتاری داستان می‌توانید دانش‌آموزان را به طرف ساختن یک کتاب قصه سوق دهید. این کار می‌تواند برای دانش‌آموزان بسیار سرگرم‌کننده و لذت‌بخش باشد. توجه معلمان گرامی را به چند نکته در زمینه ساختن یک کتاب قصه جلب می‌نمایم:

- صرفاً یک پیشنهاد دهنده و جهت دهنده باشید و از دخالت مستقیم تا حد امکان پرهیز نمایید.
- از ابتکارات دانش‌آموزان استقبال کنید و آنها را در قالب خاص محدود نکنید.
- تصاویر کتاب‌ها می‌تواند به صورت نقاشی خودشان یا بریده مجلات و سایر کتاب‌ها باشد.
- نکات بهداشتی و ایمنی لازم را در خصوص کار با وسایل، برای دانش‌آموزان بیان کنید.
- از اولیای دانش‌آموزان بخواهید اجازه دهند خود دانش‌آموزان کارها را انجام دهند و خانواده‌ها به عنوان راهنما و یاری‌کننده، ایفای نقش نمایند.

می‌توانید این فعالیت را به عنوان یک جشنواره کوچک، با حضور دانش‌آموزان و خانواده‌هایشان، یا همکاری مدارس یا مساجد اطراف یا حتی اداره آموزش و پرورش منطقه خود شکل دهید.

تذکر

✓ این فعالیت‌ها برای ایجاد حس خوشایند در دانش‌آموزان نسبت به داستان‌ها و شخصیت‌های دینی، ایجاد تحرک و خلاقیت و... است. بنابراین، این فعالیت‌ها را به عنوان یک مسابقه تخصصی هنری قلمداد ننمایید.

✓ تشویق را حتی برای کارهای کوچک فراموش نکنید.

✓ به یاد داشته باشید که این فعالیت نباید بار مالی خاصی را به خانواده‌ها تحمیل کند. بنابراین تدبیری بیندیشید که دانش‌آموزان از کمترین امکانات، بیشترین بهره‌برداری را بنمایند.

➤ **با خانواده:** قبل از انجام این فعالیت، دانش‌آموزان را با نکات بهداشتی و ایمنی لازم آشنا نمایید.

جدول ارزشیابی

سطوح عملکرد	نماینده‌های تحقق	شماره دروس	اهداف کلی	عناوین کارنامه
<ul style="list-style-type: none"> - نمونه‌های متنوعی از ویژگی‌های حضرت زهرا(س) را ذکر می‌کند. - ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به حضرت زهرا(س)، برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می‌کند. - پیام قرآنی را می‌خواند و ضمن بیان مفهوم درباره آن توضیح می‌دهد. 	<ul style="list-style-type: none"> - بیان ویژگی‌های حضرت زهرا(س) به عنوان بهترین زنان مؤمن و مادر نمونه امام حسن (ع) و امام حسین (ع) و حضرت زینب (س) 		<ul style="list-style-type: none"> - آشنایی با حضرت زهرا(س) به عنوان بهترین الگوی زنان مؤمن 	
<ul style="list-style-type: none"> - نمونه‌هایی از ویژگی‌های حضرت زهرا(س) را ذکر می‌کند. - ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به حضرت زهرا(س)، برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می‌کند. - پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند. 		۱۴	<ul style="list-style-type: none"> - ابراز علاقه و تلاش برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار حضرت زهرا(س) 	امامت، قرآن کریم
<ul style="list-style-type: none"> - چند نمونه از ویژگی‌های حضرت زهرا(س) را ذکر می‌کند. - ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به حضرت زهرا(س)، برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می‌کند. - پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند. 	<ul style="list-style-type: none"> - ابراز علاقه و تلاش برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار حضرت زهرا(س) - درک مفهوم پیام قرآنی 		<ul style="list-style-type: none"> - ابراز علاقه و تلاش برای الگو گرفتن از حضرت زهرا(س) - آشنایی با پیام قرآنی 	
<ul style="list-style-type: none"> - با کمک آموزگار چند نمونه از ویژگی‌های حضرت زهرا(س) را ذکر می‌کند. - با کمک آموزگار ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به حضرت زهرا(س)، برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می‌کند. - به کمک آموزگار پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند. 	<ul style="list-style-type: none"> - نیازمند آموزش و تلاش و بیشتر 			

- ۱- در این درس مخاطب با زندگی، برخی صفات اخلاقی و مقام والای حضرت زهرا(س) به صورت مختصر آشنا می شود. شجاعت و شهامت ایشان، عشق و علاقه زیاد به پیامبر، محروم بودن از نعمت مادر در سن پنج سالگی و احترام ویژه پیامبر به او و همدم و همراه بودن با پیامبر در سختی ها گوشه ای از شخصیت ایشان را تبیین می کند.
- ۲- این ماجرا به ساعات پایانی جنگ احد اختصاص دارد. زمانی که به علت غفلت مسلمانان و سربیزی از فرمان پیامبر، دشمنان پیروز میدان شدند و بسیاری از مسلمانان را به شهادت رسانده و تعداد دیگری همچون پیامبر را زخمی کردند. در این میان، حضرت فاطمه (س) که گاه در جنگ ها به عنوان یک پرستار، به بستن زخم مجروحان می پرداخت، به سراغ پیامبر می رود و او را آغشته به خون در گوشه ای از میدان می بیند و باقی ماجرا همان گونه که در درس آمده، اتفاق می افتد.^۱
- ۳- در این درس، به دو سخن پیامبر که در منابع مختلف حدیثی درباره حضرت زهرا گفته شده اشاره شده است :
اول آنکه پیامبر گاه حضرت زهرا (س) را می بویید و می فرمود : از وجود تو بوی بهشت را استشمام می کنم.^۲ و دوم جمله معروف ام ابیها که پیامبر به منظور بیان زحمات و دلسوزی های حضرت فاطمه (س) برای ایشان فرموده است.^۳
- ۴- حضرت فاطمه، بارها سر و صورت و بدن پیامبر را که توسط مشرکان با پرتاب سنگ یا زباله، مجروح و آلوده می شد، تمیز و مداوا می کرد. اولین بار هنگامی بود که ایشان پنج سال بیشتر نداشت. مشرکان مکه هنگامی که پیامبر به سجده رفته بود، شکمبه گوسفندی را بر سر پیامبر ریختند و حضرت زهرا (س) با همان سن کم در برابر مشکلات ایستاد و آنها را دور کرد و سر و صورت پیامبر را شست و این ماجرا به دفعات تکرار شد.
- ۵- در درس، داستان «تسبیح» را با هم خواندیم. تسبیح حضرت زهرا (س) عبارت است از : ۳۴ مرتبه «الله اکبر»، بعد ۳۳ مرتبه «الحمد لله» و بعد از آن ۳۳ مرتبه «سبحان الله». درباره فضیلت و ثواب گفتن تسبیح حضرت زهرا (س) روایات زیادی از ائمه معصومین (ع) وارد شده است که به برخی اشاره می شود : امام باقر(ع) می فرماید : «خداوند متعال با هیچ ستایشی بالاتر از تسبیحات فاطمه زهرا(س) عبادت نشده است و اگر چیزی افضل از آن وجود داشت، رسول خدا(ص) آن را به فاطمه(س) اعطا می کرد. امام صادق (ع) می فرماید : «تسبیح حضرت زهرا (س) صد ذکر است، ولی در میزان سنجش اعمال، هزار ذکر محسوب می گردد، شیطان را دور و خدای تعالی را راضی می کند. ما همان طور که به فرزندان خود دستور می دهیم نماز بخوانند، سفارش می کنیم تسبیح فاطمه (س) را بگویند. کسی که تسبیح فاطمه زهرا (س) را درست بعد از نماز واجب و قبل از برخاستن از روی سجاده بگوید، و آن را به گفتن لا اله الا الله ختم کند، خدای تعالی او را می آمرزد.^۴ و در حدیثی دیگر فرمود : «کسی که تسبیح فاطمه زهرا(س) را بگوید خدا را به ذکر کثیر یاد کرده است»^۵.

۱- این ماجرا در منابع مختلف از جمله انساب الاشراف، ص ۳۲۴ و نیز مغازی و اقدی صص ۲۴۹-۲۵۰ بیان شده است.

۲- الدرر المنتور، ذیل آیه ۱۷ سوره اسراء و نیز : ذخایر العقبی، ص ۳۶.

۳- مقاتل الطالبیین، ص ۲۹ و بحار الأنوار، ج ۴۳، ص ۱۹.

۴- وسائل الشیعه، ج ۶، صص ۴۳۹-۴۴۷ و ۴۶۳ و ۴۶۴.

۵- معانی الأخبار، ص ۱۹۳.

همسفر ناشناس

توضیحات درس

در روز چهارم شعبان، ۳۸ سال پس از هجرت رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله فرزندی پاک در مدینه النبی به دنیا آمد. نام او «علی» بود که بعدها به «زین العابدین» و «سجاد» مشهور گشت. دو سال پس از تولد او، جدش علی علیه السلام در محراب عبادت، به شهادت رسید و پس از آن به مدت ده سال، شاهد حوادث دوران امامت عمویش امام حسن علیه السلام بود. از سال پنجاه هجری، به مدت یازده سال در دوران پرفراز و نشیب امامت پدرش حسین بن علی علیهما السلام که با قدرت طلبی معاویه و پسرش یزید مصادف بود، در کنار او قرار داشت و پس از آن، در محرم الحرام سال ۶۱ هجری پس از قیام و شهادت پدر بزرگوارش در حادثه کربلا، امامت و رهبری جامعه اسلامی را عهده‌دار شد. دوران امامت آن حضرت، با یکی از سیاه‌ترین ادوار تاریخ اسلام همراه بود؛ زیرا بعد از حادثه عاشورا برای مردم مسلم گردید که حاکمان بنی امیه و تمام کسانی که از اهل بیت علیهم السلام بغض و کینه‌ای به دل داشتند، از هیچ ظلم و جنایتی دریغ نخواهند کرد و تمام سعی و تلاششان این است که با تبلیغات سوء بر علیه این خاندان، آنان را به انزوا کشانده و محبت مردم را نسبت به آنان کم کنند و نور ولایت را خاموش سازند، ولی با همه این نیرنگ‌ها و تبلیغات سوء، خاندان پیامبر (ص) به دلیل ویژگی‌های نیک اخلاقی، در بین مردم مقام و منزلت والایی داشتند و مورد احترام و تکریم واقع می‌شدند. اگر چه معرفت و شناخت تمام جنبه‌های شخصیتی امام سجاد علیه السلام برای ما انسان‌های عادی و محدود در عالم طبیعت غیر ممکن است، اما در درس «همسفر ناشناس» تلاش شده در حد امکان دانش‌آموزان با ابعادی از شخصیت تابناک آن حضرت در زمینه اهمیت کمک و خدمت به دیگران، آشنا شده و ضمن احساس علاقه و ادای احترام به امام سجاد علیه السلام برای الگوگرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش نمایند.

نکته: پیشنهاد می‌شود با توجه به پیمان‌های بودن آموزش درس هدیه‌های آسمان، در صورت امکان این درس در زمان ولادت یا شهادت امام سجاد علیه السلام یا با توجه به مناسبت‌های مرتبط با آن امام همام همچون ماه محرم و صفر تدریس شود.

اهداف درس

- ۱- آشنایی با امام سجاد علیه السلام به عنوان امام چهارم شیعیان
- ۲- احساس علاقه به امام سجاد علیه السلام و اعمال و رفتار ایشان
- ۳- تلاش برای الگوگرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار امام سجاد علیه السلام
- ۴- آشنایی با پیام قرآنی.

روش تدریس

توصیه‌هایی برای شروع مناسب تدریس :

- ۱- داستان متن درس را برای دانش‌آموزان بخوانید. خواندن متن درس با لحنی مناسب و رسا در میزان درک کودکان تأثیر فراوانی دارد. ساختار داستانی متن درس، امکان برقراری رابطه‌ای مناسب با کودکان و شروع یک گفت‌وگوی مؤثر با آنان را فراهم می‌آورد.
- ۲- تصاویری از کارهای مختلف را در اختیار دانش‌آموزان بگذارید و از آنها بخواهید کارهایی که برای کمک به پدر و مادرشان می‌توانند انجام دهند را جدا کنند.
- ۳- از تعدادی از دانش‌آموزان بخواهید متن درس را در قالب «نمایش» اجرا کنند.
- ۴- از دانش‌آموزان بخواهید اگر به کسی کمک کرده‌اند، خاطره آن را برای دیگران بیان کنند.
- ۵- متن درس را به روش قصه‌گویی تا قسمت امام با مهربانی به جمعیت نگاه کرد و گفت، بگویند و سپس قبل از ادامه مابقی قصه از دانش‌آموزان سؤال شود که شما فکر می‌کنید امام چه جوابی به جمعیت دادند؟ با ایجاد پرسش و پاسخ‌هایی مناسب.
- ۶- در صورت امکان، در اردویی که از قبل برنامه‌ریزی شده فردی که دانش‌آموزان نمی‌شناسند وارد جمع آنها بشود و به آنها با خوبی و مهربانی رفتار و آنها را کمک کند.
- ۷- برای ایجاد رفتارهای صحیح و شکل‌گیری خصلت‌های خوب اخلاقی در دانش‌آموزان می‌توان مطالب اخلاقی را به صورت سؤال درآورده و در قالب سابقه ارائه کرد به نمونه‌هایی از این سؤالات توجه کنید.

نمونه اول :

می‌توان سؤالات زیر را مطرح کرده و از شرکت‌کنندگان در مسابقه خواست که با عبارات بله یا خیر به آن پاسخ دهند.

- ۱- آیا مواظب هستید که رفتار شما هر روز بهتر از دیروز باشد؟
- ۲- اگر دوست شما نسبت به بدتر شدن رفتارتان تذکر داد، آیا از او تشکر می‌کنید؟
- ۳- و ...

فعالیت‌های درس

- فکر کنم : دانش‌آموزان برای تکمیل جملات خود می‌توانند به آن دسته از ویژگی‌های امامان که تاکنون فرا گرفته‌اند، اشاره کنند.
- دوست دارم : در این فعالیت دانش‌آموزان مطالبی را که در درس راجع به امام سجاد علیه السلام و ویژگی‌های اخلاقی

ایشان آموخته‌اند با زندگی روزمره خود تطبیق می‌دهند و از آن الگوبرداری می‌نمایند. آنها باید بیاموزند که رفتار امام سجاد علیه السلام می‌تواند الگوی رفتار کنونی آنها و دوستان‌شان باشد. مهم‌ترین هدف این فعالیت، انتقال این مطلب به دانش‌آموزان است که آنها نیز اگر بخواهند و سعی کنند، می‌توانند همچون امام سجاد علیه السلام نسبت به همسفران مهربان باشند و در اموری مثل حمل وسایل، رفع مشکلات آنها، کمک به سالمندان، یاری کوچک‌ترها، تقسیم غذا با آنان و... به آنها یاری رسانند.

➤ **بیندیشیم** : پس از خواندن پیام قرآنی به شیوه دروس گذشته، دانش‌آموزان در گروه‌های چند نفره، ارتباط میان آیه و داستان را کشف می‌نمایند. انتظار می‌رود دانش‌آموزان ضمن یادآوری نیکوکاری‌های امام سجاد علیه السلام در داستان درس، میان داستان و محتوای آیه ارتباط برقرار نمایند.

➤ **گفت و گو کنیم** : این فعالیت برای تثبیت اهداف درس توسط معلم و با مشارکت کامل دانش‌آموزان طراحی شده است. معلمان گرامی دانش‌آموزان را گروه بندی کرده تا در مورد پاسخ سؤال با یکدیگر گفت و گو کنند. در این مرحله، معلمان عزیز بحث را هدایت کنند تا دانش‌آموزان به این نکته اشاره کنند که بهتر است کمک به دیگران به صورت پنهانی باشد، از منت نهادن و آزار به دور باشد و... .

➤ **بین و بگو** : این بخش با استفاده از شیوه تصویرخوانی، موجب تثبیت مفاهیم درس و تعمیق یادگیری می‌شود. در این فعالیت، دانش‌آموزان با توجه به تصاویر به دو نمونه از ویژگی‌های امام سجاد علیه السلام، که در داستان و بخش «بدانیم» با آن آشنا شده‌اند، اشاره می‌کنند. این فعالیت به دانش‌آموزان فرصت می‌دهد تا آنچه را در رابطه با امام سجاد علیه السلام آموخته‌اند، مرور نمایند.

➤ **بگرد و پیدا کن** : این فعالیت برای تثبیت مفهوم درس در ذهن دانش‌آموزان طراحی شده است. دانش‌آموزان با تکمیل مطالب با استفاده از بخش «بدانیم» با امام سجاد علیه السلام بیشتر آشنا می‌شوند.

➤ **کامل کنید** : این بخش با برقراری ارتباط میان مفاهیم درس، به تثبیت اهداف کمک می‌کند. در این فعالیت دانش‌آموزان با رنگ کردن پاسخ‌ها به عدد «۴» که در رنگ آمیزی بارز می‌شود، اشاره می‌کنند. امام سجاد علیه السلام، چهارمین امام مسلمانان هستند.

➤ **با خانواده** : هدف این فعالیت، الگوگیری از امام سجاد علیه السلام، در خانه و میان اعضای خانواده است.

جدول ارزشیابی

عناوین کارنامه	اهداف کلی	شماره درس	نشانه‌های تحقق	سطوح عملکرد	
امامت، قرآن کریم	<ul style="list-style-type: none"> - آشنایی با امام سجاده (ع) به عنوان امام چهارم شیعیان - ابراز علاقه و تلاش برای الگو گرفتن از امام سجاده (ع) - آشنایی با پیام قرآنی 	۱۵	<ul style="list-style-type: none"> - بیان ویژگی‌های امام سجاده (ع) به عنوان امام چهارم شیعیان - ابراز علاقه و تلاش برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار امام سجاده (ع) - درک مفهوم پیام قرآنی 	<p>خیلی خوب</p>	<ul style="list-style-type: none"> - نمونه‌های متنوعی از ویژگی‌های امام سجاده (ع) را ذکر می‌کند. - ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به امام سجاده (ع)، برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می‌کند. - پیام قرآنی را می‌خواند و ضمن بیان مفهوم درباره آن توضیح می‌دهد.
			<ul style="list-style-type: none"> - چند نمونه از ویژگی‌های امام سجاده (ع) را ذکر می‌کند. - ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به امام سجاده (ع)، برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می‌کند. - پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند. 	<p>خوب</p>	
			<ul style="list-style-type: none"> - با کمک آموزگار چند نمونه از ویژگی‌های امام سجاده (ع) را ذکر می‌کند. - با کمک آموزگار ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به امام سجاده (ع)، برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می‌کند. - به کمک آموزگار پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند. 	<p>نیازمند آموزش و تلاش بیشتر</p>	

۱- در این درس دانش آموز با بخشی از شخصیت امام سجاد(ع) آشنا می شود. شخصیتی که سعی شده است چهره دقیق تر و صحیح تری از امام را به مخاطب ارائه دهد؛ زیرا تصور غلطی که در ذهن برخی از ما نسبت به امامان و معصومان شکل گرفته این است که امامان از مردم بریده بودند و روز و شب به عبادت خدا می پرداختند. از این منظر، امامان افرادی هستند که بودن در میان مردم و معاشرت و گفت و گو با آنان در شأن آنها نیست و از این رو مقام و جایگاه بالای امامت ایجاب می کند که امام در عمل و رفتار از همه متفاوت باشد و دست به کارهایی که در شأن او نیست نزند. برخلاف این تصور غلط، در این درس دانش آموز؛ با امامی آشنا می شود که در میان مردم و با مردم است. برای رفتن به سفر حج کاروان مخصوص به خود ندارد و به صورت ناآشنا وارد یک کاروان معمولی می شود. با مردم صمیمی می شود و با آنها نشست و برخاست می کند. لبخند بر چهره دارد و با کودکان بازی می کند. و خلاصه در همه کارها در کنار مردم و کمک کار آنهاست.

این تصویر حقیقی از امام باعث می شود تا هم مخاطب به امام خویش دل ببندد و هم رفتار و منش او را الگوی خویش قرار دهد.

۲- این درس علاوه بر آشنایی با شخصیت متواضع و فروتن امام، پیام مهمی به مخاطب می دهد: اهمیت کمک به دیگران. دانش آموز بایستی به این نتیجه برسد که کمک به دیگران چقدر ارزشمند است که امام سجاد با آنکه می توانست با کاروان های دیگری که او را می شناسند برود و مورد احترام آنان واقع شود، اما فقط به سبب اینکه از کمک کردن به دیگران محروم نشود، به کاروانی می آید که او را نمی شناسند.

۳- خوش اخلاق بودن در سفر، یکی دیگر از پیام های این درس است. در روایات ما آمده که به هنگام سفر بیش از زمان های دیگر خوش رو و خوش خنده باشید و کمک کار هم باشید تا سختی سفر بر همه آسان شود، کاری که امام در این سفر انجام داد.

۴- نمونه هایی از توجه به محرومان در زندگی ایشان: آن حضرت نسبت به بهبود وضع زندگی فقرا و محرومان، اهتمام فراوانی داشت و چنان بر این کار مداومت می ورزید که آثار حمل طعام برای فقرا، بر روی جسم مبارکش باقی مانده بود، به گونه ای که نقل شده: هنگامی که علی بن الحسین رحلت نمود و بدن مبارکش را غسل می دادند، آثار سیاهی و کبودی را بر پشت آن حضرت مشاهده نمودند، پرسیدند: این آثار برای چیست؟ جواب داده شد که این اثر حمل کیسه های پر از طعام است که آن حضرت به فقرای مدینه اعطا می نمودند.^۱ همچنین روایت شده یکی از یاران حضرت به نام زهری، شبی سرد و بارانی، علی بن الحسین را مشاهده نمود که بر دوش خود چیزی را حمل می کرد، پرسید: ای فرزند رسول خدا، این چیست؟ امام علیه السلام فرمود: عازم سفری هستم و برای آن سفر، زاد و توشه فراهم می کنم و به جای امنی منتقل می سازم. زهری عرض کرد: بگذارید غلام من آن را حمل کند، امام علیه السلام قبول نکردند، زهری عرض کرد: پس بگذارید من آن را حمل کنم و شما را از حمل آن راحت نمایم. آن حضرت فرمود: من خود را از حمل چیزی که باعث نجاتم در سفر می شود، راحت نمی کنم. پس از گذشت چند روز، زهری آن حضرت را مشاهده نمود و گفت: ای فرزند رسول خدا، از آن سفری که بیان فرمودید اثری نمی بینم. امام علیه السلام فرمود: آری ای زهری، آن سفری که تو گمان می کنی نیست؛ بلکه منظور من از سفر، سفر مرگ است که برای آن آماده می شوم؛ همانا آماده شدن برای مرگ، دوری جستن از حرام و بذل و بخشش چیزهای خوب در راه خیر است.^۲

۱- حلیة الأولیاء، ج ۳ ص ۱۳۶؛ مناقب ابن شهر آشوب، ج ۴ ص ۱۶۷.

۲- بحار الأنوار، ج ۴۶، صص ۶۵-۶۶.

داناترین مردم

توضیحات درس

از مهم‌ترین امتیازات امام باقر علیه السلام این است که ایشان بنیانگذار انقلاب فرهنگی و نهضت علمی اسلام به شمار می‌آید. در دوران امام باقر علیه السلام دولت بنی امیه رو به زوال بود، اختلاف شدیدی در مملکت اسلامی به وجود آمده بود، در هر گوشه و کناری انقلابی به وقوع پیوسته بود و خلفا به سرعت تغییر می‌کردند به گونه‌ای که در نوزده سال امامت حضرت باقر علیه السلام، پنج خلیفه روی کار آمدند. اینها عواملی بود که زمینه و فرصت مناسبی برای نهضت علمی امام باقر علیه السلام فراهم ساخت و ایشان از فرصت پیش آمده بیشترین بهره را بردند و جهاد علمی خویش را آغاز کردند. جهاد علمی حضرت در تشویق به فراگیری علم، نشر علوم و توسعه آن قابل تبیین است.

اگر چه معرفت و شناخت تمام جنبه‌های شخصیتی امام باقر علیه السلام برای ما انسان‌های عادی و محدود در عالم طبیعت غیرممکن است، اما در درس «داناترین مردم» تلاش شده در حد امکان، دانش‌آموزان با شخصیت علمی آن حضرت که داستان درس در حول همین محور تدوین گشته، آشنا شده و ضمن احساس علاقه و ادای احترام به امام باقر علیه السلام برای الگوگرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش نمایند.

نکته: پیشنهاد می‌شود با توجه به پیمانانه‌ای بودن آموزش درس هدیه‌های آسمان، در صورت امکان، این درس در زمان ولادت یا شهادت امام باقر علیه السلام تدریس شود.

اهداف درس

- ۱- آشنایی با امام باقر علیه السلام به عنوان امام پنجم شیعیان
- ۲- احساس علاقه به امام باقر علیه السلام و اعمال و رفتار ایشان
- ۳- تلاش برای الگوگرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار امام باقر علیه السلام
- ۴- آشنایی با پیام قرآنی.

مفاهیم کلیدی

امام باقر علیه السلام

باقرالعلوم

توصیه‌هایی برای شروع مناسب تدریس :

- ۱- با توجه به ساختار داستانی این درس، بهترین شیوه برای شروع درس، ایجاد اشتیاق نسبت به شنیدن داستان است.
- ۲- در این درس نیز امکان استفاده از قصه دیواری را داشته باشید. برای ایجاد اشتیاق نسبت به شنیدن داستان و درک مفاهیم آن، بسیار مناسب است.
- ۳- اگر دسترسی به نقاشی یا پوستری در این زمینه دارید، می‌توانید از آن برای تدریس/ قصه‌گویی استفاده کنید.
- ۴- امامان ما دوست داشتند که دانش فراگیرند؛ برای مثال، امام چهارم دوست می‌داشت که همه مردم دانش فرا گیرند و درس بخوانند؛ از این رو، همیشه مردم به خصوص کودکان را به درس خواندن تشویق می‌کرد. روزی دید جمعی از کودکان دور هم نشسته‌اند و درس می‌خوانند، خوشحال شد. آنان را نوازش کرد و گفت: دانش‌آموزان عزیز، خوب درس بخوانید. شما امروز کودک هستید و در آینده بزرگ و دانشمند خواهید شد و مردم از دانش شما استفاده خواهند کرد.

فعالیت‌های درس

➤ **فکر می‌کنم :** این فعالیت به منظور تمرین فرایند تفکر منطقی پیش‌بینی شده و دانش‌آموزان آن را به صورت فردی انجام می‌دهند. دانش‌آموزان برای تکمیل جمله می‌توانند به این مطلب اشاره کنند که چون پیرمرد امام را عالم‌تر از خود دید؛ لذا از مردم خواست برای دریافت پاسخ پرسش‌های خود به ایشان مراجعه کنند.

➤ **دوست دارم :** در این فعالیت، دانش‌آموزان مطالبی را که در درس راجع به امام باقر علیه السلام و ویژگی‌های اخلاقی ایشان آموخته‌اند، با زندگی روزمره خود تطبیق می‌دهند. آنها باید بتوانند نمونه‌هایی از خوبی‌ها و زیبایی‌های رفتار امام باقر علیه السلام را در رفتار خود و دوستان‌شان جست‌وجو کنند. به عنوان نمونه، آنها اگر بخواهند و سعی کنند، می‌توانند همچون امام باقر علیه السلام به مراتب بالای علم و دانش دست‌یابند و در اموری مثل پاسخ به سؤالات مردم، تبلیغ دین و... به دیگران یاری رسانند.

➤ **گفت‌وگو کنیم :** این فعالیت برای تثبیت اهداف درس، با مشارکت کامل دانش‌آموزان طراحی شده است. معلمان گرمی دانش‌آموزان را گروه‌بندی کرده تا در مورد پاسخ سؤال با یکدیگر گفت‌وگو کنند. معلمان عزیز بحث را هدایت کنند تا دانش‌آموزان به این نکته اشاره کنند که بهترین راه تشکر از کسی که به ما علم می‌آموزد، احترام به او و گرمی داشتن اوست؛ مثلاً به سخنانش در کلاس خوب گوش کنیم، با او با احترام و ادب رفتار کنیم و سخن بگوییم و... .

➤ **بگرد و پیدا کن :** این فعالیت برای تثبیت مفهوم درس در ذهن دانش‌آموزان طراحی شده است. دانش‌آموزان با کار روی جدول و رنگ‌آمیزی حروف آن به صورتی که در کتاب آمده است، به ادامه حدیث: «بلند سلام کردن را دوست دارد» و لقب امام پنجم: «باقر» می‌رسند.

➤ **بیندیشیم :** پس از خواندن پیام قرآنی به شیوه‌ای که در دروس قبل گذشت، دانش‌آموزان در گروه‌های خود پیرامون معنای آیه و ارتباط آن با تصویر و متن درس گفت‌وگو می‌کنند. در واقع این آیه، یک اصل کلی را مطرح می‌کند و آن مراجعه به اهل علم و کارشناس است؛ یعنی هر چه را نمی‌دانید از آگاهان و اهل خبره آن سؤال کنید. بنابراین، اگر سؤالاتی درباره احکام دینی داشته باشیم، باید به متخصصان آن مراجعه کنیم.

➤ گفت و گو کنیم : این فعالیت برای تثبیت اهداف درس و با مشارکت کامل دانش‌آموزان طراحی شده است. معلمان گرامی دانش‌آموزان را گروه بندی کرده تا به سؤالات پاسخ دهند. سپس بحث را هدایت کنند تا دانش‌آموزان به این نکته اشاره کنند که انسان ناآگاه برای پیدا کردن دانش و آگاهی باید در همهٔ امور به عالمان و متخصصان در همان رشته مراجعه کند. مسلماً انسان نمی‌تواند در همهٔ علوم و فنون، تخصص و مهارت کافی پیدا کند؛ پس مراجعه به کارشناس از ضروریات زندگی انسان است و انسان برای رفع نیازها و حل مشکلات خود مجبور است به متخصص آن کار مراجعه نماید. برای بیماری‌های خود به پزشک، برای آموزش خود به معلم و برای امور دینی خود به عالمان دین.

➤ با خانواده : در این فعالیت دانش‌آموزان به این نکته اشاره می‌کنند که «باقر العلوم»، یعنی «شکافندهٔ علوم». امام باقر علیه السلام، بسیار عالم و دانشمند بود و به همین دلیل به «باقر العلوم» معروف شده است.

جدول ارزشیابی

سطوح عملکرد	نشانه‌های تحقق	شماره دروس	اهداف کلی	عناوین کارنامه
<p>– نمونه‌های متنوعی از ویژگی‌های امام باقر (ع) را ذکر می‌کند.</p> <p>– ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به امام باقر (ع)، برای الگوگرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می‌کند.</p> <p>– پیام قرآنی را می‌خواند و ضمن بیان مفهوم درباره آن توضیح می‌دهد.</p>	خیلی خوب			
<p>– نمونه‌هایی از ویژگی‌های امام باقر (ع) را ذکر می‌کند.</p> <p>– ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به امام باقر (ع)، برای الگوگرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می‌کند.</p> <p>– پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.</p>	خوب			
<p>– چند نمونه از ویژگی‌های امام باقر (ع) را ذکر می‌کند.</p> <p>– ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به امام باقر (ع)، برای الگوگرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می‌کند.</p> <p>– پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.</p>	قابل قبول	۱۶		
<p>– با کمک آموزگار چند نمونه از ویژگی‌های امام باقر (ع) را ذکر می‌کند.</p> <p>– با کمک آموزگار ضمن ابراز علاقه و ادای احترام نسبت به امام باقر (ع)، برای الگوگرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می‌کند.</p> <p>– به کمک آموزگار پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.</p>	نیازمند آموزش و تلاش بیشتر			

امامت، قرآن کریم

۱- امام باقر که نام ایشان به معنای شکافنده علوم است، به دلیل ضعف قدرت امویان راحت‌تر از امامان پیشین خود توانست به تبلیغ دین بپردازد و علوم و معارف الهی را ترویج کند. از این رو، در میان مسلمانان به علم و معرفت شناخته می‌شد. به همین دلیل در این درس نیز به همان جنبه آگاهی و علم بالای ایشان پرداخته شده است. علمی که باعث شد امام در برابر سؤالات دانشمندترین مسیحی روزگار خویش، سربلند بیرون آید.

۲- این داستان که در متون مختلف دینی آمده است (بحارالأنوار، ج ۱۰، ص ۱۴۹) از تفصیل بیشتری برخوردار است که با توجه به سن مخاطب به برخی قسمت‌های آن پرداخته نشد. مثلاً سؤالاتی که مرد مسیحی می‌پرسد بسیار بیشتر از این دو سؤال است، اما چون فهم آن سؤالات در حد و اندازه درک مخاطبان نبود، تنها دو سؤال در داستان بیان گردید.

۳- نکته مهمی که در پایان درس به آن اشاره شده است، رجوع تمام مسیحیان حاضر در صحنه به سوی امام برای دریافت پاسخ سؤالاتشان است. این مسئله بیانگر علم و آگاهی بالای امام است که حتی مسیحیان را به اعتراف وامی‌دارد و آنها را نیز برای دریافت پاسخ سؤالات خود به سوی امام روانه می‌کند.

۴- نکته دیگری که درس به آن اشاره کرده است، تواضع و فروتنی امام است. امام در پاسخ سؤال مرد مسیحی که گفت: از دانشمندان مسلمانان هستی یا افراد کم سواد و بی‌سواد آنها، حاضر نشد خود را دانشمند بداند؛ بلکه تنها به بیان این مطلب بسنده کرد که من بی‌سواد نیستم. پس چه خوب است ما نیز به علم و دانش خود مغرور نشویم.

۵- مطلب مهم دیگری که می‌توان با استفاده از این درس برای دانش‌آموزان بیان کرد این است که ما مسلمانان باید به پیروی از امامان خود، آن قدر در علم آموزی پیشرفت کنیم و آن گونه درس بخوانیم که بتوانیم از تمام کشورهای پیشرفته دنیا، جلوتر باشیم و نگذاریم تا به دلیل بی‌سوادی و تنبلی، آبروی مسلمانان در دنیا برود. همان گونه که امام با آن سواد و دانشش نگذاشت تا دانشمند مسیحی به هدفش برسد و بتواند مسلمانان را به بی‌سوادی و ناآگاهی متهم کند.

